

Jaarverslag 2017

Voorwoord

Sinds 2015 zijn gemeenten verantwoordelijk voor de uitvoering van de Participatiewet, de Jeugdwet en de Wmo 2015. Deze decentralisatie van overheidstaken naar gemeenten wordt alom gezien als een grote verandering waarbij de gemeenten steeds meer de rol van eerste overheid naar de burger innemen. Hierbij is de complexiteit vanwege alle regelingen en wetten voor gemeenten aanzienlijk toegenomen. Gemeenten zijn druk doende om de transitie en de inrichting van een integraal dienstverleningsproces vorm te geven, waarin de burger ondersteuning krijgt waar dit nodig is. In de praktijk noemen we dit 'voorwaardelijke dienstverlening'. Feitelijk betekent dit dat waar een overheid burgers ondersteunt met middelen er gelijktijdig een overheid is die toezicht houdt en toetst op rechtmatigheid. Kortom, een optimaal dienstverleningsproces kan niet zonder integratie van toezicht en handhaving. Het succes van deze transformatie vraagt om een lange adem met als ultiem doel de houdbaarheid van ons sociaal stelsel.

Genoemde veranderingen en toegenomen complexiteit zorgen ervoor dat de ondersteuningsbehoefte van gemeenten op het terrein van toezicht en handhaving sinds 2015 aanzienlijk is gegroeid. In nauwe samenwerking met het VNG programma Handhaving en Naleving voorziet VNG Kenniscentrum Handhaving en Naleving B.V. (VNG KCHN) in deze behoefte.

Het jaar 2017 is het eerste jaar waarin VNG Kenniscentrum Handhaving en Naleving Advies B.V. als zelfstandige dochteronderneming van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) heeft gefunctioneerd. Een jaar met veel hoogtepunten: de oprichting van de B.V., de organisatie van een groot integraal handhavingcongres sociaal domein, de vernieuwing van de website Naleving.net, de concrete ondersteuning van de VNG bij de uitvoering van diverse subsidiegerichte programma's, intensieve samenwerking met GGD GHOR, de lancering van een nieuw handhavingabonnement voor gemeenten, waardoor de ondersteuning van gemeenten vanuit de VNG verder wordt geoptimaliseerd en – niet te vergeten – de ondersteuning die we konden bieden aan meer dan de helft van de Nederlandse gemeenten bij handhavingvraagstukken. Kortom, een jaar waarin we het belang van handhaving en naleving binnen het sociaal domein en de verbinding met de gemeentelijke dienstverlening hebben versterkt en zichtbaar hebben gemaakt, niet in de laatste plaats door diverse bijdragen in de media. Een mooie start waar het fundament is gelegd voor de toekomst en die vraagt om continuering in de komende jaren.

Ad van Mierlo

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Ad van Mierlo', with a long horizontal flourish extending to the right.

Directeur VNG Kenniscentrum Handhaving en Naleving

Inhoudsopgave

	Voorwoord	3
1.	Inleiding	7
2.	Onze missie & visie	8
3.	Advies en operationele ondersteuning	9
4.	Het delen van kennis	11
5.	De verbindende schakel	13
6.	Innovatie	15
7.	Website & Kennisbank	16
8.	Abonnement	17

1 Inleiding

Op 1 januari 2017 werd VNG KCHN opgericht. Als onderdeel van de holding van de VNG, bieden wij – op verzoek van de VNG, departementen of gemeenten – ondersteuning aan gemeenten. Deze ondersteuning richt zich op de rechtmatige en doelmatige uitvoering van de Wet maatschappelijke ondersteuning 2015 (Wmo 2015), Jeugdwet, Wet Kinderopvang en kwaliteitseisen peuterspeelzalen (Wet Kinderopvang), Participatiewet en op een multidisciplinaire aanpak van handhaving en naleving.

Naast de taken die VNG KCHN uitvoerde in opdracht van zijn moederorganisatie VNG, investeerden wij ook in het ontwikkelen van een abonnement. Soms vragen gemeenten meer advies dan wij via de gesubsidieerde opdrachten kunnen leveren. Het abonnement voorziet in die behoefte. Zo kunnen we gemeenten de ondersteuning bieden die ze nodig hebben en waar ze om vragen. Het abonnement vormt de basis van een vraaggerichte dienstverlening aan gemeenten in 2018.

In 2017 versterkten we ook onze band met GGD GHOR Nederland, door samen het project 'Het Nieuwe Toezicht' uit te voeren. Dit project vond plaats in aanloop naar de wijzigingen van de kwaliteitseisen in de Wet Kinderopvang per 1 januari 2018. Binnen het project werkten gemeenten en GGD'en samen aan de invulling van toezicht en handhaving voor 2018.

In dit jaarverslag lichten we een aantal activiteiten uit 2017 nader toe. Allereerst kunt u meer lezen over onze missie en visie. Daarna nemen we u mee in de activiteiten die wij het afgelopen jaar hebben uitgevoerd, zoals het leveren van operationele ondersteuning aan gemeenten, het geven van trainingen, het organiseren van bijeenkomsten voor de uitwisseling van kennis tussen gemeenten en ketenpartners en het ontwikkelen van verschillende handreikingen.

2 Onze missie & visie

In 2017 investeerde VNG KCHN in het formuleren van een heldere missie en visie. We hanteerden hierbij twee uitgangspunten. Het eerste is het versterken van de uitvoeringskracht bij gemeenten door in te zetten op het vergroten van het lerend vermogen. Daarnaast is er de toegenomen complexiteit door de decentralisaties van taken naar gemeenten. Die maakt het noodzakelijk dat kennis en expertise steeds meer op een gebundelde manier beschikbaar komt voor gemeenten. De missie van het kenniscentrum is:

Door kennis en innovatie is VNG KCHN dé verbindende schakel bij het versterken van de gemeentelijke handhavingspraktijk in het sociaal domein.

VNG KCHN ondersteunt gemeenten bij het uitvoeren van handhavingstaken van de wetten in het sociaal domein: Wmo 2015, Jeugdwet, Wet kinderopvang en Participatiewet. Gemeenten vinden het belangrijk dat zij de taken in het sociaal domein rechtmatig en doelmatig kunnen uitvoeren. Op die manier krijgt de burger wat hij nodig heeft en waar hij recht op heeft, en worden de middelen zo effectief en efficiënt mogelijk ingezet. Om het zelflerend vermogen van gemeenten op dat vlak te versterken, zetten wij in op vijf kerntaken:

1. het beschikbaar stellen van de meest actuele kennisbank;
2. het bieden van toepasbaar advies en ondersteuning;
3. het delen van kennis;
4. het bij elkaar brengen van verschillende partijen ten behoeve van de handhavingspraktijk van gemeenten;
5. het bieden van ruimte voor innovatie.

VNG KCHN is het aanspreekpunt voor gemeenten, ketenpartners en departementen voor toegepaste kennis en expertise rond toezicht, handhaving en naleving in het sociaal domein. Hierbij vervullen wij de rol van verbindende schakel tussen de verschillende partijen door kennis en ervaringen te verzamelen, ontwikkelen, verrijken en delen. Zo werken we toe naar onze visie:

Samen door handhaving naar naleving!

3 Advies en operationele ondersteuning

Gemeenten kunnen met al hun vragen over handhaving en naleving in het sociaal domein terecht bij het kenniscentrum. Of het nu gaat om preventie, heldere communicatie, gedragsverandering, (nieuwe) wet- en regelgeving, controle, opsporing of terugvordering. Daarnaast bieden we ook ondersteuning bij het oppakken van een fraudesignaal, het verbeteren van werkprocessen of het starten van een meer integrale aanpak.

Vraag en antwoord

Via verschillende kanalen stellen gemeenten hun vragen aan VNG KCHN. Dat zijn de websites [Naleving.net](#) en [vng.nl](#), het VNG-forum, de VNG-informatiedesk, tijdens gesprekken met adviseurs of tijdens bijeenkomsten. Antwoorden op veelvoorkomende vragen staan ook op de genoemde websites. Naast deze 'FAQ' vindt u hier onder meer handreikingen en factsheets.

In 2017 ontvingen wij via de websites en informatiedesk ruim 1.200 vragen. Deze vragen hadden betrekking op de handhaving van arbeidsverplichtingen, het opleggen van een bestuurlijke boete, het aanstellen van een toezichthouder voor de Wmo 2015 en de Jeugdwet, de veranderingen door de Wet harmonisatie kinderopvang en peuterspeelzaalwerk, etc.

Ondersteuning bij fraudesignalen

Veel gemeenten zijn nog onbekend met het uitvoeren van een onderzoek naar een onrechtmatigheids-signaal op het gebied van de Wmo 2015 of de Jeugdwet. Ontvangt een gemeente een melding, dan kan ze contact opnemen met [Team Zorg](#) (voorheen Ondersteuningsteam Fraudesignalen of OTF) van VNG KCHN voor ondersteuning bij het onderzoek.

In het gros van de verzoeken tot ondersteuning in 2017 had het signaal betrekking op het gebruik van een persoonsgebonden budget (pgb). Gemeenten ontvangen meer meldingen met betrekking tot de Wmo 2015 dan tot de Jeugdwet. In sommige gevallen gaat het om combinaties, zoals Wmo 2015 met Wet langdurige zorg of Jeugdwet. Veel signalen hebben daarnaast betrekking op beschermd wonen en begeleiding. Ook zien we signalen over malafide zorgbureaus, mogelijke betrokkenheid van criminele netwerken en vormen van manipulatie en intimidatie van pgb-budgethouders.

Uit een analyse van de signalen in 2017 blijkt dat het vaak om complexe casussen gaat, waar – met het oog op media-aandacht en politieke gevoeligheid – direct actie nodig is. Actie die moet worden afgestemd met verschillende partijen. Vaak zijn er meerdere gemeenten en ketenpartners bij een signaal betrokken. Denk bij ketenpartners aan partijen zoals het Regionaal Informatie- en Expertise Centrum (RIEC), het Informatieknooppunt Zorgfraude (IKZ), de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ) en zorgkantoren.

Team Zorg adviseert gemeenten bij de aanpak van het onderzoek en is de 'linking pin' tussen gemeenten en ketenpartners tijdens het onderzoek. Zo'n onderzoek levert regelmatig input op om interne processen te verbeteren om fraude in de toekomst te voorkomen. Deze 'preventieve terugkoppeling' is een belangrijk onderdeel van de ondersteuning door VNG KCHN.

In 2017 ondersteunde Team Zorg gemeenten bij het onderzoeken van 70 meldingen. Dat zijn er 10 meer dan de verwachte 60.

Multidisciplinaire projecten

Binnen de Landelijke Stuurgroep Interventieteams (LSI) voeren ketenpartners gezamenlijk projecten uit om handhavingssnelwegen aan te pakken. De onderlinge samenwerking tussen onder meer gemeenten, Belastingdienst, UWV en politie, staat hierbij centraal.

In 2017 ondersteunde VNG KCHN 30 van deze projecten, waarvan er 15 in 2017 zijn gestart.

De thema's die voor 2017 in de LSI zijn vastgesteld waren: bewoningsvraagstukken, huisvesting arbeidsmigranten, wijkgerichte aanpak en recreatieterreinen. De werkwijze is als volgt: gemeenten dienen een verzoek in voor ondersteuning bij hun Regionale Platform Fraudebestrijding (RPF). Na overeenstemming met de betrokken ketenpartners, wordt het voorstel ter instemming ingediend bij de LSI.

VNG KCHN begeleidt gemeenten bij het voordragen van een projectvoorstel en ondersteunt de gemeentelijke interventieteamprojecten (IT-projecten, met goedkeuring van de LSI) en de Flexibele Inzet Controlecapaciteit (FIC, met goedkeuring van een RPF). Een FIC is van kortere duur dan een IT-project en gemeenten kunnen dit bijvoorbeeld inzetten om de situatie in een wijk of op een recreatieterrein te verkennen. Blijken er dan grote onrechtmatigheden in personenregistratie, toeslagen en/of uitkeringen, dan kan de gemeente een IT-project starten.

Naast de uitvoering van projecten die binnen eerdergenoemde thema's vallen, heeft VNG KCHN drie pilots uitgevoerd. Eén pilot richtte zich op rechtmatigheidsrisico's die gerelateerd zijn aan het pgb. Het doel van deze pilot was om na te gaan of de controle hierop kan worden meegenomen in een IT-project of FIC, waarbij met name aandacht was voor de mogelijkheden van gegevensuitwisseling. Dit geeft gemeente en verbonden ketenpartners inzicht in de risico's. Daarnaast waren er twee IT-projecten op een industrieterrein om hier sociale, fiscale en arbeidsmarktfraude terug te dringen. De resultaten van de pilots volgen dit jaar.

VNG KCHN ondersteunde in 2017 16 IT-projecten en 14 FIC's. De meest voorkomende thema's bij de IT-projecten zijn bewoningsvraagstukken en de wijkgerichte aanpak. Recreatieterreinen is het meest voorkomende thema bij de FIC's. Bij de uitvoering van deze projecten waren 40 gemeenten betrokken.

Het Nieuwe Toezicht

Met het oog op de wijzigingen van de kwaliteitseisen in de Wet Kinderopvang per 1 januari 2018, subsidieerde het ministerie van SZW het project 'Het Nieuwe Toezicht'. Het project stond onder leiding van GGD GHOR Nederland. Op verzoek van GGD GHOR voerde VNG KCHN dit project in 2017 samen met hen uit.

Binnen het project werkten gemeenten en GGD'en samen aan de invulling van toezicht en handhaving voor 2018. Denk aan het voorbereiden van de organisatie voor het uitvoeren van de nieuwe kwaliteitseisen en het ontwikkelen van modelrapporten. Maar ook aan het opstellen en beschikbaar maken van instructies en handreikingen over de toepassing van het herstelaanbod als nieuw onderdeel van toezicht en handhaving.

Klanttevredenheidsonderzoeken

VNG KCHN hecht grote waarde aan kwaliteitsverbetering. Daarom meten en monitoren wij continu onze dienstverlening. We werken hierin samen met een onafhankelijk onderzoeksbureau. Na contact met een gemeente of het volgen van een training door haar medewerkers, verzoeken onze adviseurs de betreffende personen om een vragenlijst in te vullen.

Uit de onderzoeken komt naar voren dat negen van de tien gemeenten VNG KCHN zeker zou aanbevelen bij andere gemeenten. Gemeenten geven VNG KCHN gemiddeld het rapportcijfer 8,1. Daarnaast werken wij aan het verbeteren van de schriftelijke terugkoppeling van gesprekken met gemeenten.

4 Het delen van kennis

Het versterken van het zelflerend vermogen bij gemeenten krijgt onder meer vorm door het organiseren van bijeenkomsten en het geven van trainingen. Zo stimuleren we dat gemeenten van elkaar en van ketenpartners leren.

Bijeenkomsten

Gemeenten kunnen nog het meest van elkaar leren. Daarom vindt VNG KCHN het belangrijk dat zij de mogelijkheid krijgen om ervaringen met elkaar te delen. Het afgelopen jaar organiseerden we daarvoor onder meer 41 bijeenkomsten.

Wij organiseerden verschillende soorten bijeenkomsten. Hierin maken we een onderscheid tussen bijeenkomsten voor een structurele groep gemeenten, zoals de RPF's (zie verderop in dit hoofdstuk) en de juristenpool voor Kinderopvang. Voor andere bijeenkomsten, zoals kennis- en regiobijeenkomsten, kunnen gemeenten zich eenmalig aanmelden.

Tijdens structurele overleggen wisselen gemeenten regelmatig ervaringen uit en versterken zij de samenwerking. Kennisbijeenkomsten zijn bedoeld om gemeenten te informeren over een specifiek onderwerp, waarna gemeenten hun ervaringen kunnen delen en met experts en elkaar het gesprek kunnen aangaan. Regiobijeenkomsten behandelen casuïstiek en geven gemeenten concrete handvatten voor de praktijk. Samenwerking op het gebied van kinderopvang wordt ook versterkt door intervisiebijeenkomsten tussen ambtenaren en GGD'en.

Een aantal voorbeelden van bijeenkomsten zijn de kennisbijeenkomst over gedragsbeïnvloeding, de kennisbijeenkomst over fraudepreventie aan de poort (Wmo 2015 en Jeugdwet) en sessies voor Streng aan de Poort, om preventief toezicht in de kinderopvang te versterken. In totaal namen ruim 200 gemeenten deel aan één of meerdere van onze bijeenkomsten. Tijdens deze bijeenkomsten halen we ook praktijkervaringen van gemeenten op, die we gebruiken als input in gesprekken met de betrokken departementen.

Naast het organiseren van bijeenkomsten, levert het kenniscentrum een bijdrage aan bijeenkomsten die door ketenpartners worden georganiseerd. Zo gaven kinderopvangmedewerkers van VNG KCHN een actualiteitenpresentatie tijdens 49 regiobijeenkomsten kinderopvang van gemeenten en GGD'en. Zo waren alle medewerkers op de hoogte van de laatste ontwikkelingen. De presentaties voedden het overleg dat daarna plaatsvond tussen de toezichthouders en handhavers.

Trainingen

VNG KCHN organiseerde met name trainingen op het gebied van de Wet kinderopvang en de Wmo 2015 en Jeugdwet. Voor wat betreft toezicht en handhaving Wet kinderopvang ging het in 2017 om 16 trainingen, onderverdeeld in 4 verschillende modules. Dit zijn zijn de basistraining *Aanvraag en wijziging voor registratie van een kinderopvang*, basistraining *Toezicht en handhaving*, vervolgtraining *Handhaving* en de vervolgtraining *Kinderopvang: hoe zat het ook alweer?*

Op verzoek van gemeenten ontwikkelden we in 2017 ook twee nieuwe trainingen. Dit zijn *Gegevensuitwisseling tegengaan fraude Wmo 2015 en Jeugdwet* en *Aanpak Fraudeonderzoek Wmo 2015 en Jeugdwet*. 69 deelnemers volgden de trainingen, waarmee we 89 gemeenten bereikten. Op verzoek van gemeenten zullen we de trainingen ook in 2018 verzorgen.

In opdracht van GGD GHOR ontwikkelden we daarnaast een training *Handhaafbaar rapporteren voor toezichthouders*. Deze training richt zich op de toezichthouders kinderopvang van de GGD'en om de samenwerking met gemeenten te versterken. De training vond in 2017 16 keer plaats.

Ten slotte verzorgden we in 2017 voor het eerst een aantal maatwerktrajecten en incompany-trainingen, waaronder:

- opstellen plan van aanpak integrale samenwerking;
- reflectieonderzoek niet-inbare vorderingen;
- training BRP en huisbezoek om de kennis en vaardigheden van de toezichhouders voor het doen van huisbezoeken te versterken;
- trainingen fraudealertheid;
- advies en procesbegeleiding bij het opzetten, uitvoeren en borgen van gerichte themacontroles.

Regionale Platforms Fraudebestrijding (RPF)

De RPF's zijn een onderdeel van de LSI (zie hoofdstuk 3), waarin gemeenten en ketenpartners samenwerken op het gebied van handhaving. Er zijn 9 RPF's verdeeld over Nederland die op regionaal niveau als bestuurlijk orgaan voor verbinding met de LSI zorgen. Hierbij zijn 63 gemeenten aangesloten, waarvan 54 op bestuurlijk niveau. VNG KCHN verzorgt de ambtelijke ondersteuning van de 9 RPF's.

Het platform biedt gemeenten en ketenpartners de mogelijkheid om de regionale samenwerking in landelijke interventieteams en regionale projecten te bespreken en hierin prioriteiten te stellen. Naast een aantal gemeenten (zowel op ambtelijk als op bestuurlijk niveau), nemen de volgende ketenpartners deel aan de verschillende RPF's: Belastingdienst, Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND), Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid (ISZW), Openbaar Ministerie, politie, Sociale Verzekeringsbank (SVB) en het Uitvoeringsinstituut Werkgeversverzekeringen (UWV).

De platformoverleggen werden in het verleden vooral gebruikt voor operationele afstemming. In 2017 zochten de deelnemers steeds meer de discussie op over handhaving in het sociaal domein. Het rapport Toezicht en handhaving door gemeenten van Pro Facto ligt hieraan ten grondslag. Hieruit blijkt dat toezicht en handhaving in het sociaal domein nog verder ontwikkeld kan worden. Door het inrichten van de dienstverlening na de decentralisaties, was er minder aandacht voor handhaving. Uit onderzoek blijkt ook dat er weinig bestuurlijke aandacht is voor handhaving. In de RPF's spraken gemeenten en ketenpartners over de invulling van handhaving in de transformatiefase van het sociaal domein. Hier passeerden verschillende thema's de revue. Denk aan het belang van preventie, privacy als belemmering voor samenwerking, de doorontwikkeling van hoogwaardig handhaven (zie ook hoofdstuk 6), integrale dienstverlening en de rol van handhaving hierin en het agenderen van handhaving op de bestuurlijke agenda. Deelnemers beoordeelden deze verschuiving van operationeel overleg naar discussie over de toekomst van handhaving en naleving in het sociaal domein als positief. Ze verzochten ons dan ook om deze structuur in 2018 verder uit te bouwen. Zo kunnen we gezamenlijk invulling geven aan het ontwikkelen en versterken van handhaving in het sociaal domein.

5 De verbindende schakel

VNG KCHN zoekt de verbinding met andere ketenpartners die betrokken zijn bij handhaving in het sociaal domein. Zo brengen wij departementen op de hoogte van ontwikkelingen op het gebied van handhaving bij gemeenten en vice versa. Door verschillende partijen in het sociaal domein bij elkaar te brengen, stimuleren we samenwerking op het gebied van handhaving en naleving.

Op het gebied van Werk en Inkomen werken we onder meer samen met Divosa. Om de integrale handhavingsaanpak te versterken werken we samen met de partners zoals eerder vermeld onder de RPF's. Met GGD GHOR Nederland werken we veel samen op het gebied van kinderopvang. Voor de Wmo 2015 en Jeugdwet werken we nauw samen met de Nederlandse Zorgautoriteit (NZa), IGJ, ISZW, Zorgverzekeraars Nederland, diverse zorgkantoren en het IKZ. Door de kennis en expertise van deze partners te benutten, kunnen we gemeenten optimaal ondersteunen bij de aanpak van fouten en fraude binnen het sociaal domein.

Waarschuwingsregister

Voor gemeenten is het van belang dat zij bij het afsluiten van zorgcontracten de integriteit van een zorgaanbieder goed kunnen beoordelen. Een landelijk waarschuwingsregister waar alle gemeenten en zorgkantoren op aangesloten zijn kan hiervoor een oplossing zijn.

Op verzoek van het ministerie van VWS startte in 2017 een projectgroep om een waarschuwingsregister voor zorgbureaus te onderzoeken en te bouwen. In dit waarschuwingsregister kunnen gemeenten, zorgkantoren en zorgverzekeraars nagaan of een zorgaanbieder bonafide is. VNG KCHN is als projectleider nauw betrokken bij het bouwen van het waarschuwingsregister. Dit om ervoor te zorgen dat het register goed aansluit op de gemeentelijke praktijk. In samenwerking met het ministerie van VWS, Zorgverzekeraars Nederland, Vektis, zorgverzekeraar CZ, de gemeente Schiedam en uitvoeringsorganisatie ROGplus zijn in 2017 flinke stappen gezet om het waarschuwingsregister te bouwen en er een werkzaam systeem voor alle partijen van te maken.

Informatieknooppunt Zorgfraude (IKZ)

Het IKZ is een samenwerkingsverband van negen organisaties in de zorgketen in samenwerking met het ministerie van VWS. Het IKZ ontvangt en onderzoekt signalen van fouten en fraude. Sinds 2017 kunnen gemeenten zich ook aanmelden bij het IKZ, zodat zij signalen met de andere organisaties kunnen uitwisselen. VNG KCHN is verantwoordelijk voor de aansluiting van gemeenten bij het knooppunt.

Begin 2017 gingen de adviseurs aan de slag om alle gemeenten aan te laten sluiten op het IKZ. Halverwege 2017 ontstond er een juridische impasse met betrekking tot de afspraak om bewerkersovereenkomsten te sluiten tussen VNG KCHN en de gemeenten om aangesloten te kunnen zijn op het IKZ. De impasse was dat de gemeentelijke expert van het IKZ zich niet gedroeg als een bewerk, maar als een verantwoordelijke in de zin van de Wet bescherming persoonsgegevens. Naar aanleiding van deze constatering volgde het juridisch advies – van een onafhankelijk aangetrokken jurist – om te stoppen met het ondertekenen van deze overeenkomsten en op zoek te gaan naar oplossingen. Deze oplossingen zijn:

1. Het ministerie van VWS heeft erkend dat er hiaten zijn rondom de rol van bewerk en verantwoordelijke in het IKZ en is hiervoor een wetswijzigingstraject gestart met als gewenste ingangsdatum 1 januari 2019. Werkgroepen zijn hier voortvarend mee aan de slag gegaan.
2. Het ministerie van VWS heeft de rol van bewerk en verantwoordelijke nader gedefinieerd en verscherpt waardoor de rollen meer helder en duidelijk zijn. Dit is opgenomen in een aangepaste bewerkersovereenkomst. Hierbij verlenen gemeenten tegelijkertijd mandaat aan de VNG om het convenant IKZ van toepassing te laten zijn op de aanpak van zorgfraude.
3. Er is een sub-bewerkersovereenkomst getekend tussen het IKZ en VNG KCHN om alle verplichtingen die het kenniscentrum aangaat als bewerk door te geleiden naar het IKZ als sub-bewerk.
4. Er is een communicatietraject gestart om alle gemeenten te informeren over aanpassingen.

5. De adviseurs en de gemeentelijke expert zijn binnen de mogelijkheden gemeenten blijven adviseren en informeren rondom nut en noodzaak aansluiting op het IKZ.

Hierdoor werd de impasse begin november 2017 doorbroken. In een zeer korte tijd hebben meerdere gemeenten de nieuwe overeenkomst ondertekend. Op 31 december 2017 zijn 35 gemeenten aangesloten op het IKZ met de aangepaste en juridisch correcte bewerkersovereenkomst.

Wetgeving

Ook voor juridisch advies op het gebied van handhaving en naleving kunnen gemeenten terecht bij het kenniscentrum. Hierdoor hebben wij goed zicht op de problemen waar gemeenten tegenaan lopen. In 2017 ontvingen we onder meer vragen over de Fraudewet; hoe kunnen gemeenten de wet toepassen in de praktijk en wat zijn gevolgen van de uitspraken van de Centrale Raad van Beroep voor de uitvoering? In gesprekken met de departementen nemen we deze kennis mee. Op deze manier zorgen we voor een terugkoppeling van de praktijkervaring van gemeenten naar de systeemverantwoordelijke.

Informatie van de systeemverantwoordelijke nemen we ook mee in de ondersteuning aan gemeenten. In 2018 verandert er veel in de wetgeving op het gebied van kinderopvang. Afgelopen jaar heeft VNG KCHN meerdere overleggen gehad met het ministerie van SZW over wijzigingen van de kwaliteitseisen, de gevolgen van de harmonisatie (van peuterspeelzalen en kinderopvang) voor registratie, toezicht en handhaving en Directe Financiering. Hiervoor zijn onder meer handreikingen gemaakt over diverse kwaliteitseisen en de wijze waarop toezicht en handhaving kan plaatsvinden. Maar denk ook aan instructies over de uitvoering van de harmonisatie en het daarbij geldende overgangsrecht.

Handhavingscongres

Handhaving wordt nog veel gezien als een sluitstuk dat wordt ingezet nadat iemand de wet heeft overtreden. Als gemeenten het eerder in het dienstverleningsproces inzetten, dan kunnen ze fouten en fraude voorkomen en stopt handhaving onrechtmatigheden en signaleert het eventuele problemen binnen de organisatie. Op basis hiervan kunnen gemeenten hun processen aanpassen en de dienstverlening optimaliseren.

Het integreren van handhaving in de dienstverlening om die te optimaliseren, valt of staat met goede samenwerking. Samenwerking tussen verschillende afdelingen binnen één gemeente, maar ook samenwerking met ketenpartners. De burger ziet de overheid als één overheid, dus is het ook belangrijk om als één overheid naar buiten te treden.

Om de samenwerking en verbinding van handhaving in het sociaal domein te versterken en bij te dragen aan het naar buiten treden als één overheid, organiseerde VNG KCHN, in samenwerking met een aantal partners, een landelijk handhavingscongres. Op 31 oktober 2017 kwamen ruim 700 medewerkers van gemeenten, departementen en uitvoeringsorganisaties samen in Den Bosch. Gedurende de dag vonden verschillende workshops, lezingen, films en discussies plaats waarin handhaving en naleving centraal stonden. De grote interesse voor het congres toont aan dat samenwerking tussen de verschillende pijlers en partners binnen het sociaal domein nodig en mogelijk is.

Een impressie van de dag is terug te vinden op de [congreswebsite](#).

6 Innovatie

De veranderingen binnen het sociaal domein maken het wenselijk om te zoeken naar vernieuwingen op het terrein van handhaving en naleving. Wij bieden gemeenten ruimte om hierover te brainstormen. Ook zetten wij ons in voor de doorontwikkeling van bekende concepten en instrumenten, zodat die bruikbaar zijn in de huidige situatie van het sociaal domein.

Ontwikkellabs

Door de decentralisaties hebben gemeenten de afgelopen jaren geïnvesteerd in nieuwe werkwijzen binnen de dienstverlening, zoals de oprichting van sociale wijkteams. In een wereld waarin de dienstverlening van de overheid richting de burger verandert, zal handhaving waar mogelijk ook moeten doorontwikkelen.

Om ruimte te bieden aan deze doorontwikkeling, creëerden we tijdelijke ontwikkellabs. Een ontwikkellab is een plek waar gemeenten en keten- en kennispartners samenkomen om aan innovatieve oplossingen te werken voor vraagstukken op het gebied van handhaving en naleving. In de eerste helft van 2017 zijn er drie ontwikkellabs georganiseerd op de volgende onderwerpen: gedragsbeïnvloeding, terugvordering en sociale wijkteams.

In het ontwikkellab gedragsbeïnvloeding is gekeken naar de mogelijkheden die de gedragswetenschap biedt om naleving van de inlichtingenplicht van de Participatiewet te bevorderen. Naast gemeenten werd hier samengewerkt met Divosa, de stichting Lezen en Schrijven en UWV. In juni kwamen gemeenten samen om ervaringen met gedragsexperimenten te delen. In 2018 start een pilot, waarin gemeenten een experiment uitvoeren om door middel van gedragswetenschappelijke inzichten de naleving van de inlichtingenplicht onder alleenstaande vrouwen te stimuleren.

Binnen het thema terugvordering werd een begeleidingstraject ontwikkeld voor een reflectieonderzoek. Gemeenten kunnen hun vorderingen analyseren en zo achterhalen waardoor niet-verwijtbare vorderingen ontstaan. Aan de hand van de resultaten kunnen ze de interne organisatie aanpassen en verbeteren om het aantal niet verwijtbare vorderingen terug te dringen.

Voor het ontwikkellab sociale wijkteams is de pilot 'Sociale Wijkteams: de nieuwe poortwachter' uitgevoerd. Hier leerden medewerkers van de betrokken gemeente om stereotypen tussen handhavers en hulpverleners te doorbreken, waardoor wederzijds begrip ontstaat voor elkaars werk. De inzichten zijn verwerkt in een training. Door het succes in de pilotgemeente, zijn andere gemeenten ook geïnteresseerd in het doorbreken van deze stereotypen in 2018.

Onderzoek en doorontwikkeling concept hoogwaardig handhaven

De stand van zaken bij gemeenten m.b.t. de implementatie en uitvoering van hoogwaardig handhaven werd in 2005, 2007 en 2010 gemeten. Dit gebeurde opnieuw in 2017. Het onderzoek maakt deel uit van de opdracht vanuit de VNG om gemeenten te ondersteunen bij de handhaving van de arbeidsverplichtingen van de Participatiewet.

Het onderzoeksbureau Regioplan heeft onderzoek gedaan naar de stand van zaken van hoogwaardig handhaven. Hieruit komt naar voren dat gemeenten minder bekend zijn met het concept en minder gebruikmaken van de bijpassende instrumenten voor handhaving. Dit betekent niet dat gemeenten minder handhaven.

Naar aanleiding van het onderzoek heeft het kenniscentrum de bevindingen van het onderzoek voorgelegd aan de Commissie Werk en Inkomen van de VNG. Op 7 september 2017 gaf de commissie haar steun aan de doorontwikkeling van dit concept, om het toepasbaar te maken voor het huidige sociaal domein. De Commissie Gezondheid en Welzijn sprak in december 2017 ook zijn steun voor de doorontwikkeling uit. De commissies gaven aan dat het belangrijk is hierbij de ministeries van SZW, VWS, BZK en JenV te betrekken. Gesprekken met deze partners worden begin 2018 gevoerd.

7 Website & Kennisbank

Om het zelflerend vermogen van gemeenten te versterken, kunnen ze voor informatie terecht op de website Naleving.net. Hier komen ze in contact met andere gemeenten voor het uitwisselen van ervaringen en vinden ze een uitgebreide kennisbank met daarin informatie in de vorm van factsheets, handreikingen en FAQ waarmee ze in de praktijk aan de slag kunnen.

Nieuwe website

Het kenniscentrum bood via Naleving.net altijd een forum aan gemeenten. De site biedt medewerkers van gemeenten een digitale gemeenschap om kennis en ervaringen uit te wisselen. Daarnaast houdt het de meest recente ontwikkelingen bij op het gebied van handhaving en naleving in het sociaal domein. In 2017 is Naleving.net geraadpleegd door circa 1600 unieke bezoekers per maand. Het totaal aantal bezoekers was 107.351. 373 gemeenten hadden één of meerdere accounts op Naleving.net, waarvan er 273 actief waren in de laatste zes maanden van het jaar.

De veranderingen in het sociaal domein leidden tot andere behoeften aan ondersteuning bij gemeenten. Een van de instrumenten om hierin te voorzien is een nieuwe website. Het afgelopen jaar gaven we Naleving.net opnieuw vorm. Hierdoor krijgt de kennisbank voor gemeenten een prominenter rol. Daarnaast komen er een aantal nieuwe community's bij, zodat gemeenten ervaringen kunnen uitwisselen.

Handreikingen & factsheets

Gemeenten die op zoek zijn naar betrouwbare en relevante informatie over een specifiek onderwerp, kunnen hiervoor terecht op onze website. In de kennisbank op de website vinden ze handreikingen en factsheets. Die geven gemeenten op een toegankelijke wijze informatie over bepaalde thema's en onderwerpen. De inhoud varieert van factsheets over adresfraude tot een compleet stappenplan voor het opzetten van een onderzoek naar een onrechtmatigheidssignaal binnen de zorgwetten.

De uitvoering van de Wmo 2015 en de Jeugdwet is voor gemeenten een vrij nieuwe taak. Veel gemeenten zoeken dan ook nog hoe zij toezicht en handhaving van deze wetten kunnen invullen en uitvoeren. Een groot deel van de handreikingen die in 2017 gepubliceerd zijn, richt zich dan ook op deze twee wetten. Een aantal handreikingen is herzien, zoals de handreiking *Fraudepreventie (nu Handhaving en naleving Wmo 2015 en Jeugdwet)* en het *Stappenplan voor het opzetten van een rechtmatigheids-onderzoek Wmo 2015 en Jeugdwet*. Andere producten die in 2017 tot stand kwamen zijn onder meer de factsheet *Wettelijke kaders toezicht Wmo 2015 en Jeugdwet* en de handreiking *Risico-indicatoren bij een pgb*.

In aanloop naar de wetswijzigingen voor kinderopvang, zijn ook een aantal factsheets en handreikingen gepubliceerd. *Beleidsregels handhaving kinderopvang* is in september geactualiseerd op basis van de wetswijzigingen per 1 januari 2018. Daarnaast maakten we factsheets over de gevolgen van de harmonisatie voor registratie en handhaving per 2018. Ook de handreiking *Aanvraag, registratie en handhaving* is in 2017 ontwikkeld. Dit is een digitale handreiking waarin gemeenten alles kunnen terugvinden wat van belang is bij uitvoering van de taken registratie en handhaving binnen de Wet kinderopvang.

Op het gebied van Werk en Inkomen is het stappenplan voor het opleggen van een bestuurlijke boete geactualiseerd. Daarnaast konden gemeenten ook meer informatie vinden over opzet en grove schuld bij een bestuurlijke boete en maakten we een rekenschema om gemeenten te helpen bij het bepalen van de hoogte van de bestuurlijke boete. Ten slotte publiceerden we een handreiking die gemeenten helpt bij het handhaven op arbeidsverplichtingen.

8 Abonnement

Naast de ondersteuning die het kenniscentrum levert aan de VNG, vragen gemeenten in toenemende mate om extra ondersteuning aan VNG KCHN. In veel gevallen betreft dit soortgelijke verzoeken, waardoor we in 2017 startten met het ontwikkelen van een handhavingsabonnement voor gemeenten. Hiermee zijn we in staat om gemeenten vraaggericht bij te staan.

Vanaf november 2017 biedt VNG KCHN gemeenten de mogelijkheid een abonnement af te sluiten. We blijven ondersteuning bieden vanuit de opdracht voor subsidiegerichte taken, maar specifieke vragen vanuit gemeenten die niet onder die taken vallen, kunnen we binnen het abonnement wel beantwoorden. Voorbeelden hiervan zijn de trainingen voor gegevensuitwisseling en de mogelijkheid tot incompany trainingen. Naast trainingen biedt het abonnement ook toegang tot juridische expertise, leertuinen, e-learning modules, webinars en community's op de website.

Het abonnement presenteerden we in het vierde kwartaal voor het eerst. We merken dat veel gemeenten hier enthousiast over zijn. Eind 2017 waren de eerste contracten ondertekend en hadden ruim 50 gemeenten een offerte aangevraagd voor een abonnement in 2018.

**Vereniging van
Nederlandse Gemeenten**
KCHN

Nassaulaan 12
2514 JS Den Haag
+31 70 373 82 00
info@vng.nl

maart 2018

naleving.net